

Makale Geliş Tarihi | Received: 25.01.2025

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 29.04.2025

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

KİRAZIN TADI (1997) FİLMİNDEKİ İNTİHAR SORUNU ÜZERİNE FELSEFİ BİR ANALİZ

Necip UYANIK¹

Öz: Bu makalede Abbas Kiarostami'nin *Ta'm-e Gılās* (*Kirazın Tadı* 1997) filminde öne çıkarılan intihar sorunu felsefî açıdan analiz edilmiştir. Filmde intiharın çeşitli bağlamlarda tartışıldığı görülmektedir. Buradan hareketle intihar etmeye karar vermiş olan Badii'nin arayışı ve bu arayış neticesinde gelişen olaylar varoluşsal bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda film, yaşam karşısında kayıtsızlık, kaderin insan üzerine etkisi ve ölüm teması Stoacı ve Epiküros felsefesi bağlamında yorumlanmıştır. Bununla birlikte bedenin hor görülmesi üzerine yapılan yorumlarla intihar ilişkisi değerlendirilmiş olup yaşam ve ölüm karşısında bireyin içine düştüğü kaygı ve hiçlik ele alınmıştır. Çünkü intihar aynı zamanda varoluşsal bir sorundur. Filmde intihar sorununun bir araç içine (epokhe) alındığı da gözlemlenmektedir. Bu çerçevede film, intihar sorununu olgusal, kültürel ve dinî içeriklerinden sıyırmak suretiyle işlemektedir. Makalede uygulanan yöntem, filmde geçen diyalogları felsefî açıdan incelemek ve filmde sergilenen yöntemin içeriğini analiz etmektir.

Anahtar kelimeler: İnsan, Felsefe, İntihar, *Kirazın Tadı* (1997)

A PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE SUICIDE PROBLEM IN THE MOVIE *TASTE OF CHERRY* (1997)

Abstract: In this article, suicide highlighted in Abbas Kiarostami's *Ta'm-e Gılās* (*Taste of Cherry*, 1997) has been analyzed from a philosophical perspective. It is seen that suicide is discussed in various contexts in the movie. Based on this, the search for Badii, who has decided to commit suicide, and the events that develop because of this search have been evaluated as an existential problem. The film's themes of indifference to life, the influence of fate of people, and death are interpreted in Stoic and Epicurean philosophy. In addition, the relationship between suicide has been evaluated with the comments made on the contempt of the body, and the anxiety and nothingness that the individual experiences in the face of life and death have been addressed. Because suicide is also an existential issue, it is also observed that the issue of suicide is put in a bracket (epoché) in the film. In this context, the film deals with the concern of suicide by stripping

¹ Doktor Öğretim Üyesi | Assistant Professor,

Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Mardin Artuklu University, Faculty of Literature, Department of Philosophy, Turkey

uyaniknecip@artuklu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-5886-1474

it of its factual, cultural, and religious contents. The method applied in the article is to examine the dialogues in the film from a philosophical perspective and to analyze the content of the technique exhibited in the movie.

Keywords: *Human, Philosophy, Suicide, Taste of Cherry (1997)*

1.Giriş

İntiharın özgürce bir ölüm mü yoksa bir öz cinayet mi olduğu sorunu bizi paradoksal bir zorlukla karşı karşıya bırakır. İnsanın özgür olması gerektiği düşüncesi kişinin kendisine ait olan yaşamını sonlandırması söz konusu olduğunda da geçerli midir? İntihar, bir ölüm şekli olarak görülebilir mi? İntihar eden kişi kaderci midir yoksa kadere karşı duran bir özgürlükçü müdür? Tüm bu soruların felsefî açıdan tartışılması gerektiğini belirtmek gerekir. Çünkü ele alınan sorun insan için çetrefilli bir konudur. Bu konuda Cioran'ın "kendi hükmünü mutlak olarak elinde bulundurmak ve bunu kullanmamak... bundan daha esrarengiz bir yetenek var mıdır?" (2013: 39) diyerek öz öldürmenin (suicide) paradoksal durumunu açıklar. Kendini öldürmek kolaydır ve seçenekler oldukça fazladır, ancak bu olanakların çokluğu ve basitliği aynı zamanda ürkütücüdür. Zira kendimiz hakkında geri dönüşsüz bir şekilde karar verdiğimiz intihar eyleminden daha korkunç bir şey yoktur (Cioran, 2013: 39).

İntihar eylemi, paradoksal yönünden ötürü farklı disiplinler tarafından ele alınmaktadır. Böylece intihar sorununu psikanaliz, sosyoloji, edebiyat, hukuk vd. açısından değerlendirmek mümkündür. Felsefî bir bakış açısıyla konu incelendiğinde ise intiharın metafizik, etik ve varoluşsal boyutu gündeme gelir. Son zamanlarda felsefe-sinema ilişkisinin de yoğunluklu bir şekilde ele alındığı göz önünde tutulursa intihar konusunu bu ilişki bağlamında ele almanın önemi ortaya çıkar. Çünkü felsefe ve sinema yakın iki düşünme zeminidir. Bu konuda Deleuze'ün "büyük sinema yönetmenleri büyük ressamlar veya büyük müzisyenler gibidir: kendi yaptıkları hakkında en iyi konuşacak olan onlardır. Fakat konuşurken başka bir şey haline gelirler; filozof veya kuramcı olurlar" (2021: 340) ifadesi önemli olup felsefe-sinema ilişkisini açık bir şekilde ortaya koyar. Çünkü "sinema ile felsefenin ortak noktası düşüncedir. Film nesnelerin görsel temsilini sunarken onlara ilişkin bir görme biçimi de ortaya koyar. Bu görme biçimini şekillendiren ise düşünce yapısıdır. Kamera bir dünya görür ancak, onun görme tarzını düşünce yapısı belirler" (Özçınar, 2014: 12).

Felsefî olarak analiz edilebilecek birçok diyalog içeren *Kirazın Tadı* (1997), aynı zamanda, fenomenolojik bir yöntem bağlamında da incelenebilir. Fenomenolojik yöntem bir bakış açısını veya bir tercihi açığa çıkarmaktadır. Film, ayrıca içine aldığı intihar sorununu tartışarak hem bir yöntemi hem de bir düşüncüyü öne çıkarmaya çalışmaktadır. Deleuze'ün şu yorumuna dikkat kesilmek gerekir: "...sinemanın özü, ki bu genel olarak filmler demek değildir, en üstün amacı olarak düşüncüyü, yalnızca düşüncüyü ve düşüncenin işleyişini hedef alır" (2021: 207). *Kirazın Tadı*'nda intihar sorunu üzerine felsefî bir tartışmaya girilmiş ve buradan bir sonuca ulaşılma istenmiştir.

Sinema, toplumda yer tutmuş ve bir önyargıya dönüşmüş sorunları ele almak ve söz konusu yargıları kırabilmeyi başarmak ister. Yaşamdaki tekdüzelik genel kabul görmüş bakış açılarından beslenir ve burada zamanın basitleşerek tektipleştiğini belirtmek gerekir. Deleuze, bunu yaşamın basitliği ve zamanın değişmeksizin akıp gitmesi (2021: 25-26) şeklinde yorumlar. Sinema bu duruma direnç gösterir ve zamanın içine dalarak sorunları cesurca tartışmayı amaç edinir. *Kirazın Tadı*'nda, bu amaç, intihar sorunu için kullanılmıştır. Bu bağlamda intiharın salt teorik bir tartışmayla sınırlandırmanın doğru olmadığı somut bir olay örgüsüyle gösterilmek istenmiştir. Dolayısıyla filmde intiharın fiili olarak gerçekleştirilmesiyle teorik olarak tartışılması arasındaki zorluğun farkına varılmasına işaret edilmiştir. Bu zorluk, intiharın neye karşılık gelebileceğinin kodlarını kültür içinde aramanın yanında doğrudan bireyin kendisiyle ilişkili bir tercih olduğu üzerine yoğunlaşır.

2. Amaç, Yöntem ve Sınırlılıklar

Çalışma, intihar sorununun felsefî açıdan ne anlam taşıdığını ve filozoflar tarafından nasıl ele alındığını sorgulamayı amaç edinmiştir. Bu sorgulamayı yaparken *Kirazın Tadı* (1997) filmi örneklem alınmış olup filmdeki felsefî diyaloglar açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. Böylelikle çalışmamız şu soruların cevabını almayı hedeflemiştir: İntihar nedir? İntiharı seçen bireylerin içinde bulunduğu etik ve varoluşsal krizlerin kaynağı nedir? İntihar bir sorumsuzluk mudur? İntihar sorunu neden kendi başına ele alınan bir sorun olamaz? Bu sorular çoğaltılabilir ve intiharın kökeni hakkında geniş bir araştırma yapılabilir. Ancak çalışmamız, örnek filmde ele alınan intiharın felsefî açıdan yorumlanması ve fenomenolojik yöntem doğrultusunda değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu yönüyle çalışma, filmdeki diyalogların kendine karşılık bulduğu başta Epiküros Felsefesi, Stoacılık, Egzistansiyalizm olmak üzere intihar üzerine görüş bildiren diğer bakış açılarına odaklanmıştır. Bunun yanında filmdeki diyalogların ve genel durumun değerlendirilmesi için Fenomenolojik yönteme başvurulmuştur.

3. *Kirazın Tadı* (1997) Filminin Künyesi ve Kısa Öyküsü

Orijinal ismi *Ta'm-e Gilās (Taste of Cherry)* olan *Kirazın Tadı* (1997) filminin yönetmenliğini ve senaryosunu Abbas Kiarostami yapmış olup Homayoun Ershadi (Badii rolünde), Safir Ali Moradi (asker rolünde), Mir Hossain Noori (ilahiyatçı rolünde), Abdolhossein Bagheri (müze çalışanı-tahnitçi rolünde) şeklinde oyuncu kadrosuyla öne çıkar. Kiarostami'nin bu filmdeki başarısı hakkında birçok yorum yapılmıştır. Bunlardan birini analiz etmek gerekirse onun doğu ve batı kültürünü birlikte ele alan bir yönetmen olduğu şeklindedir. Bu yönüyle Kiarostami, yüzyıllardır intihar etmenin yanlış olduğu fikrine takılıp kalmış doğu ve batı dünyasının zihni üzerine bir tartışma başlatır. Kiarostami'nin yaklaşımı, bazı açılardan John Keats'in, kendi ölümünü hayal eden bir şair tarafından kullanılan, çok iyi bilinen bir edebiyat terimi olan "olumsuz yetenek" kavramına benzer. Hem Batı (Sokrates/İncil) hem de Doğu (Kur'an/İmamlar), intiharın insan hayatında meşru bir seçenek olarak görülmesine kesin bir yasak getirmiş olmasına rağmen Kiarostami *Kirazın Tadı*'nda bu sorunu mercek altına almaktadır (Santas, 2000).

Kirazın Tadı filminde olaylar, kişiler ve durumlar olduğu gibi aktarılması hususu başarıyla uygulanmıştır. Zira Kiarostami bu konuda son derece titiz çalışan bir yönetmendir. Örneğin 1989'da yaklaşık otuz öğrenci ile görüşmeler yaparak onların ortak sorunları üzerine gerçekleştirdiği belgesel tarzındaki *Ev Ödevi Homework (Mashgh-e Shab, 1988)* filminde bu tavır veya yöntem gösterilmiştir. Bahsi geçen film, ön yargılardan uzak ve doğal olana daha yakın olmasıyla öne çıkar (Yeres, 2006: 9). Onun sinemasında gerçeklik ve sinemasal anlatımın arasında olan ve filmlerin biçimlerine yansıyan karşıtlıklar ve çelişkiler işlenmektedir. Mahkeme salonunda aslında sorgulayan sinemadır, Kiarostami'dir ve sinema, mahkeme salonunda kendini sorgular. Karar verecek olan seyircidir (Yeres, 2006: 11).

Kiarostami'ye göre sinema yoluyla doğrudan mesaj vermek anlaşılabilir bir yöntemdir. O, eğer bu yolu denemek isteyen yönetmenler var ise film yapmaktansa izleyicilerine bir telgraf çekmesinin daha uygun olacağını öne sürer (Yeres, 2006: 8). Ancak filmde şehir dışına taşan molozlar ve demir yığınlar arasında oynayan çocuklardan modern atıkların oluşturduğu sorunlara ve yarım bırakılmış yüksek katlı binalara kadar birçok olumsuzluğa dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda Kiarostami, Badii üzerinden tekno-şehir karşıtı bir anlayışı anlatmaya çalışır. Aynı zamanda, şehir yaşamından doğaya dönüş yapmak isteyen bir anlayış öne çıkarılmıştır. Badii'nin durumunun bu yönde olduğuna dair çok sayıda işaret gösterilmiştir. Kiarostami, "içinde bulunduğu yaşam alanının başka bir bölümüne geçtiği, bir köprü'nün üzerinden geçişi ile anlaşılır. Artık şehrin karmaşasından uzaklaşmış asfaltta değil toprak yoldadır" (Uğurlu, 2019: 178).

Kirazın Tadı'nda çalışan makinaların canavarlaşan görüntüleri, toz ve duman arasında kalan insanların yaşama tutunması, şehrin teknolojik gürültüsü gündeme getirilmiştir. Badii bu karmaşadan uzaklaşmak istemektedir: "Köprü iki şey arasındaki bağlantı, bir bağlantıdır aslında. İleride görüleceği üzere altına gömülmek istediği ağaç köprü'nün bir tarafında, şehir diğer tarafındadır. Şehir hayatı kırsal hayatla karşılaştırılınca yapay olarak tanımlanabilir" (Uğurlu, 2019: 178). Filmde toz toprak içinde talim yapan askerlerden fide diken yeşil kıyafetli işçilere kadar her şey olduğu şekliyle verilirken aynı zamanda panoramik bir gözlem yapılmıştır. Bu ise filmde başlayarak genellikle hayatın yolculuğuyla alegorik bir ilginin felsefî ve belki de mizahî bir yön barındırdığı (Rosenbaum, 2018: 17) anlamına gelir.

Badii, toz toprak içindeki yaşamın içinden geçerken çalışan makinaların tam olarak ne yaptıklarına anlam verememektedir. Durmaksızın bir yerden başka bir yere toz ve toprak taşınmakta, ancak çok da büyük bir değişiklik meydana gelmemektedir. Bölge yine toz ve toprak içindedir, kısacası hem bir şey yapılmakta hem de hiçbir şey yapılmamaktadır. Böylece şehrin kenar yerleşim yerlerindeki birçok soruna vurgu yapılmış ve orada başka yaşamların hüküm sürdüğü aktarılmıştır. Plastik atık toplayan insanlar ve tepelerden yuvarlanan çocuklara dikkat çekilmiş olup genel olarak insanlardaki yalnızlık ve çaresizlik gösterilmiştir. Böylece kendi yaşamlarının içine gömülmüşlerin mücadelesine vurgu yapılmıştır. Tüm bu bunlar, yaşamın yaşanmaya değip değmeyeceği üzerine kurgulanmıştır. Badii, hayattaki olumsuzlukları görmekte ve bu olumsuzluklar onun yaşama isteğini azaltmaktadır.

Filmde İran-Afganistan ve genel olarak yakın coğrafyada oluşan kaostan ötürü bir umutsuzluk hâkimdir. Örneğin Afganların İran'daki sayılarının her geçen gün arttığına gönderme yapılarak bunun temel nedeni olarak oradaki iç savaş gösterilmiştir. Badii, Afganistan'da savaş var iken neden bu kadar insanın savaşmayıp burada olduğunu sorgularken Afgan işçi ise İran-Irak Savaşını gündeme getirir ve her ülkenin savaşının farklı nedenleri ve zorlukları olduğunu belirtir. Badii ise buna itiraz ederek oradaki savaşın sonuçlarının İran'a yansıdığını belirtir. Böylelikle bitmeyen çatışma ve savaş halî insanlar üzerinde kalıcı bir umutsuzluk bırakmıştır

Filmde, ayrıca, İran'da oluşan pahalılıktan ve sosyal yapıdan söz edilmiştir. Mermer atölyesinin önünden geçerken telefonla konuşan işçinin "bir yemeğin fiyatı kaç para, sen biliyor musun?" deyişiyle bu durum ortaya serilmiştir. Dolayısıyla yaşam koşullarının sürekli zorlaşması, artan pahalılık, güvensizlik, yolsuzluk ve adaletsizlik gibi etmenler de yaşama tutunma motivasyonunu düşürmekte ve insanları intihara sürüklemektedir.

Filmde İran'ın etnik yapısı üzerinden bazı anlamsızlıklara da dikkat çekilmiştir. Buna göre İran'daki İranîler dışındaki etnik ve kültürel unsurların yaşadıkları olumsuzluklar gündeme getirilmiştir. Söz konusu etnik yapılar Lûri, Kürt, Afgan ve Türk olup onların acılarından ve içinde bulunduğu şartlardan söz edilmiştir. Kürt genç, İran ordusunda askerlik yapmakta ve kardeşleriyle iletişimi kısıtlı olan biridir. Afgan ise inşaatlarda çalışan diğer Afgan arkadaşlarını ziyaret gelen bir ilahiyat öğrencisidir ve kendisi de inşaat işinde çalışmaktadır. Lûri olan genç ise kimbilir ne kadar vakittir göremediği ailesini geçindirmek için zor şartlarda plastik atık toplamaktadır. Filmin sonunda Badii'nin diyalog kurduğu Bagherî ise müzede tahnitçilik yapan bir Türk'tür. Etkili bir konuşma kabiliyetine sahip olan Bagherî otuz beş yıldan beri çölün mahkûmudur ve çocuğunun amansız hastalığı nedeniyle derin sorunlarla karşı karşıyadır. Ancak onun açısından eğer her sorun yaşayan insan kendi yaşamına son vermeyi düşünseydi ve bunu yapsaydı yeryüzünde tek bir kişi kalmazdı. Çarpıcı olan ise kendisi de bir zamanlar intihar etmeyi düşünmüş ve dut ağacına bir ip atarak bunu gerçekleştirmek istemiştir. Ancak eline gelen sulu bir dut yüzünden intihar etmekten nasıl vazgeçtiğini, son derece etkileyici bir şekilde, yol boyunca anlatır. Filmdeki tüm bu yaşananları ve buna ilişkin diyalogları felsefî açıdan analiz edebilmemiz için felsefede intihar sorununu tartışmamız gerekecektir.

4. Felsefede İntihar Sorunu

Felsefe, metafizik problemlerin yanında, insanı doğrudan ilgilendiren sorunları da gündemine aldığı bir gerçektir. Camus'ya göre "yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. Gerisi, dünyanın üç boyutlu olup olmadığı düşüncesinin dokuz mu, yoksa on iki ulamı mı bulunduğu, sonra gelir" (2010: 15). Fakat, eğer bu sorunları somut yaşamdan ayrı ve bağımsız bir şekilde ele alırsak, metafizik tuzaklara yeniden düşmemiz kaçınılmaz olur. Öyleyse pratik ve somut olayları teorik açıdan değerlendirmek suretiyle felsefenin bu sorunları yakalaması ve kavraması gerekmektedir. İnsan yaşamında umut kadar ölüm de bir gerçektir ve bu sorunların felsefede daha fazla ele alınması gerekir.

Felsefe tarihinde ölüm ve bununla bağlantılı intihar üzerine görüş bildiren filozofların içinde Epiküros'un görüşlerine bakıldığında onun bu konudaki "...ölümün, bizim için bir hiç olduğu düşüncesine de kendini alıştırmak" (2014: 53) deyişi öne çıkar. Epiküros'un düşüncesinde ölüm ve yaşam bir arada olamaz. Buna göre kişi hayatta iken onun için ölüm yoktur; kişi ölü iken de yaşam yoktur (2014: 54).

Ölüm ve intihar üzerine bir başka Antik Çağ düşünürü Hegesias'ın görüşü oldukça ilginçtir ve onun açısından intihar rasyoneldir ve bu doğrultuda mantıklı olan her şey yapılmalıdır. Hegesias, yaşam koşuluna rasyonel bir çözüm olarak intiharı olumlu bir şekilde savunmuştur (Lampe, 2014: 124). Çünkü Hegesias, bu dünyada mutlu olmanın imkânsız olduğunu düşünen kötümser (kinik) bir felsefeye sahipti (Zeller, 2008: 184). Benzer bir görüşün modern düşüncenin önemli filozoflarından biri olarak kabul edilen David Hume tarafından yapıldığını söylemek gerekir. O, intiharın insan için bir hak olduğunu öne sürer ve bunu doğadan ve hayvandan yola çıkarak kanıtlamaya çalışır. Nasıl ki doğanın işleyişinde bir değişiklik veya yönlendirme yapılıyor ise insanın da kendi yaşamındaki bazı şeyleri değiştirme hakkı vardır (2010: 48-49). Ancak intihar konusunu rasyonaliteye veya çıkarıma dayalı bir yöntemle savunmak her zaman geçerli bir yol olamaz. Camus'ya göre böyle konularda mantıklı olmak her zaman kolay gibi görünse de sonuna kadar mantıklı olmak, neredeyse olanaksız bir şeydir. Çünkü kendi elleriyle kendini öldürenlerde duyguların ağırlığı daha fazladır ve bu durum onları sonuna kadar takip eder (2010: 20).

Felsefe tarihinde ölüm ve intihar üzerine çarpıcı görüş bildiren Stoa felsefesini incelemek gerekir. Stoacıların ölmek için ölümü beklemedileri ve bu konuda gerekli girişimlerde bulunduklarını belirtmek mümkündür. Onlar, genel olarak kadenci bir anlayışa sahip olmalarına rağmen intiharı destekleyen pratiklere de yer vermişlerdir. Jones'a göre kimi Stoacı metinlerde çileci (ascetic) ve özgeci (altruistic) bir düşünce hâkim olmuştur ve bu metinlerin çoğunda belirgin bir şekilde ikircimli bir tavır takınır. Örneğin intihar, özgür ayrılış olarak görülür ve gerçekten cesurluluğa bir işaret olarak kabul edilir. Cesur kişi ise sarsılmazlık içinde politik ödevlerini ciddiye alan ve yılmadan bu ödevleri yerine getiren biri olarak tasvir edilir (Jones, 2006: 491). İntihar eden kişi cesur kişidir ve kendi bedenine yönelik bir öz-öldürme gerçekleştirir ki bu kişinin yaşamındaki en ağır eylemidir. Ancak bu eylem, tıpkı özgürlüğün keyfi bir şekilde uygulanmaması gerektiği gibi, keyfi bir şekilde uygulanmamalıdır. Dolayısıyla hem intihar hem özgürlük, bu bağlamda, aynı kriterlere tabidir. O halde eğer yaşam kişiyi erdemden uzaklaştırıyorsa onu sonlandırma fikri Stoacılar tarafından benimsenmiştir. Benzer şekilde kişiyi erdemden uzaklaştıracak bir özgürlük de kısıtlanmalıdır. Bu durumda, söz konusu kısıtlanma gerekirse ölümü kapsayacak şekilde bir probleme dönüşür. Böylelikle Stoacılar vakit geldiğinde ölümü gönül rızasıyla kabul etmemizin gerektiği üzerine görüş beyan etmişlerdir.

Stoa felsefesi açısından ölümün neden kabul edilmesi gerektiği Marcus Aurelius tarafından da ele alınmıştır. Zira o, hayat koşullarının erdemi imkânsız kıldığında ölümün bir seçenek olarak görülmesini onaylamıştır. Jones'un aktardığına göre Aurelius, ölümün gerekli olduğunda hayattan çıkıp gitmenin zamanının geldiğini

savunur (2006: 507). Aurelius, *Düşünceler*'de "doğum gibi ölüm de doğanın bir gizemidir: aynı öğelerin birleşip ayrışması. Öyleyse, bunda utanç duyulacak bir şey yoktur, çünkü ussal yaratıkların ne doğasına, ne de yapısına aykırıdır bu" (2012: 60) şeklinde görüş bildirmiştir.

Aurelius gibi, başka bir Stoacı olan Epiktetos da hayatın dört duvarını istediğimiz her an terk edebilmemiz için kapının bize daima açık durduğunu söylemiştir (Jones, 2006: 507). Ancak Kenny'nin aktardığına göre Epiktetos, intiharı bir hak olarak görenlere karşı "insanlar Tanrı adına sabrederler. Ondan işaret alıp da görevlerinden azat edildiklerinde ona dönebilirler. Ama şimdilik, sizi hangi göreve tayin ettiyse o vazifede kalın" (Kenny, 2017: 133) demiştir. Böylece tanrısal bir buyrukla yaşama devam etme önerisi belirgin olarak tercih edilirken etik bir yaşam hedefinden uzaklaşıldığında ve buna bağlı olarak sorumlulukların yerine getirilmediği durumlarda ise insanın yaşamasının bir anlamı olmadığı görüşü öne çıkarılır.

Stoacı felsefenin onurlu bir yaşam sürmenin imkânsız olduğunda yaşamın durdurulması gerektiği görüşüne karşın Yeni-Platoncu felsefenin önemli filozoflarından Plotinus ise yaşamın her koşulda sürdürülmesi gerektiğini savunur. Plotinus *The Enneads*'ta kader tarafından herkes için tahsis edilmiş bir süre varsa bunun beklenmesi gerektiğini ve buna bağlı olarak mutlak bir zorunluluk olmadığı sürece saati önceden tahmin etmek, mutlu bir eylem olamayacağını savunur (1916: 79). Plotinus açısından umut devam ettiği sürece yaşam sürdürülmelidir. Nitekim o, öğrencisi Porphyrius'un intihara meyil gösterdiğini fark etmiş ve onu kararından vazgeçirmek için çaba göstererek Sicilya'ya seyahat etmesini ona önermiştir. Zira Plotinus için ölüm, ruhun kurtuluşu ve mutluluğu anlamına gelmez. Çünkü kötü ruhları ölümden sonra daha kötü bir hayat beklemektedir. Öyleyse bu dünyada yaşarken ruhu yükseltmek ve arındırmak önem arz eder (Arslan, 2010: 225). Yaşamın sürdürülmesi gerektiği fikri, Immanuel Kant tarafından da savunulmuştur. Onun açısından, tıpkı Stoacılar gibi, eğer uzun süren bir yaşam hoş şeyleri öngörmesinden çok felâketler getirecekse, kişide ben sevgisinde azalma oluşmuşsa ve umutsuzluk baş göstermişse yaşamın kısaltılması düşünülebilir. Ancak bunun genel bir doğa yasasına uygun olup olmadığı sorunu etrafında tartışılması gerekir. Yaşamın sürdürülmesi gerektiği açık iken onu durdurmak bir çelişkidir. O halde bu eylemin bir maksim olamayacağı ve buna bağlı olarak genel bir doğa yasası olabilmesinin olanaksız olduğu görüşü savunulur (Kant, 2002: 38-39).

Kant gibi intiharı olumsuz olarak gören başka görüşler de vardır. İntihar üzerine analiz yapan egzistansiyalist filozoflardan biri olan Søren Kierkegaard, intiharı yaşamdan kaçma olarak değerlendirir ve Tinin en üst derecedeki günahı olarak görür (2010: 57). Çünkü Kierkegaard açısından başkası, Tanrı ve kendisiyle ilişkisi olan benliğin sorumlulukları vardır. Ancak Kierkegaard, intiharın tüm bu sorumlulukları ihmal etmek anlamına geldiğini öne sürer. O halde hem dinî hem de etik açıdan Kierkegaard intiharı reddeder ve kınar (Mjaaland, 2011: 84). Schopenhauer da intihar üzerine derin analizlerde bulunur ve bu intihara karşı olumsuz bir tavır takınır. Onun açısından intihar eden kişi ıstırap karşısında yeni bir direnç gösterememiştir. (Schopenhauer'dan akt. Neiman, 2006: 232). İntihar eden kişi de yaşamayı ister, ancak yaşamın ona sağladığı

koşullar onu doyuracak durumda değildir. O halde intihar eden kişi bir yandan yaşama isteğini sürdürmeye devam ederken diğer yandan da bireysel oluşu ortadan kaldırmaya karar vermiş biridir (Schopenhauer, 2009: 294).

İntiharın bir zorunluluk nedeniyle imkân dâhilinde olduğunu iddia eden görüşlere karşın Sartre'ın görüşü önemlidir. Sartre, intiharın neden başvurulması gereken bir eylem olmaması gerektiğini şöyle tartışır:

...zorunluluktan kurtulmak için intihara başvurmak beyhudedir. İntihar, benim özgün temeli olduğum bir son gibi, bir yaşam sonu gibi düşünülemez. Nitekim intihar yaşamımın edimi olduğundan, intiharın kendisi de yalnızca geleceğin verebileceği bir imlem kazanır; ama yaşamımın sonuncu edimi olduğundan, bu geleceği kendi yasaklar; böylece tümüyle belirsiz kalır. Gerçekten de, eğer ölümden kurtulur, ya da “kendimi ıskalarsam”, daha sonra intiharımı bir korkaklık olarak yargılamayacak mıyım? Olay, daha başka çözümlerin de mümkün olduklarını bana gösteremez mi? Ama bu çözümler benim kendi projelerimden başka şeyler olamadıklarından, ancak ben yaşarsam ortaya çıkabilirler. İntihar yaşamımı saçma içine gömen bir saçmalaktır (2011: 672).

Sartre'ın görüşünü değerlendirdiğimizde intihar, bir çözüm üretemediği ve kişinin sorunlarına karşı güçlü olmasını kesin olarak ortadan kaldıracacağı için gereksiz bir eylemdir.

Egzistansiyalist filozof Albert Camus'ya göre intihar, absürd olanın karşısına çıkma cesaretini gösteremeyip yaşamına son vermek, yani yaşamın absürtlüğüne yenilmektir: “İntiharın, başkaldırıdan sonra geldiği sanılabilir. Ama yanlış olarak. Çünkü intihar başkaldırının mantıksal sonucu değildir. İçerdiği razı oluş dolayısıyla intihar, onun tam tersidir. Sıçrama gibi, en son noktasına götürülmüş kabullenmedir. Her şey tükenmiştir, insan temel tarihine geri döner. Geleceğini, biricik ve korkunç geleceğini fark eder, ona atılır” (2010: 61). Öyleyse intihar etme, yaşamı seçmeyerek yenilmeyi kabullenmektir. Yaşam akıp dururken onu bir bıçak darbesiyle durdurmak korkaklık değil midir? Camus, kişiyi somut olarak intihara götüren nedenler üzerine şöyle bir değerlendirme yapar:

Bir gün bana intihar etmiş bir emlak yöneticisinden söz ederken, beş yıl önce kızını yitirdiğini, o zamandan beri çok değiştiğini, bu olayın onu 'için için yediğini' söylemişlerdi. Bundan daha uygun bir sözcük bulunamaz. Düşünmeye başlamak, için için yemeye başlamaktır. Bu başlangıçlarda toplumun fazla bir etkisi yoktur. Kurt, insanın yüreğindedir. Yürekte aramak gerekir onu. Yaşam karşısında uyanıklıktan ışık dışına kaçışa götüren bu ölümcül oyunu izlemek ve anlamak gerekir (2010: 16).

Görüldüğü üzere, Camus, yaşamı durdurmanın nedenleri olduğunu ve bunun da içsel bir bunalım sonucunda meydana geldiğini savunur.

Romanlarında insan üzerine derin varoluşsal analizler yapan Dostoyevski'nin roman karakterlerinden biri olan Kirillov'un “çok mutsuzum çünkü çok korkuyorum. Korku insanın lanetidir. Ama ben irademi ortaya koyacağım, inanmadığıma inanmak

zorundayım” (2014: 779) deyiş insan-korku ilişkisini ve buradan da intihar sorununu anlatır. İnsanın korktuğu şey dünyadaki diğer insanlardır. İntihar, diğer insanların düşmanlıklarından kaçış ve bu kaçış yoluyla onları, bir bakıma, cezalandırmaktır. Adler’e göre intihar bir tür öç alma olup topluma karşı yöneltilmiş bir suçlamadır (2000: 158). Bu yüzden olmalı ki Sartre, ötekini cehennem olarak (1965: 50) tarif etmiştir. İntihar bir bakıma yeryüzü cehenneminden uzaklaşmaktır. Öyleyse ölüm sadece bu dünyayı terk ediş değildir, aynı zamanda başkasından kurtulmaktır. Zira “ölüm tümüyle olumsuz olsaydı, ölmek mümkün olmazdı” (Cioran, 2001: 18).

İntihar üzerine değerlendirmelerde bulunan İspanyol varoluşçu filozof Migeul de Unamuno’un aşağıda verilen pasajını incelemek gerekir:

Bir adamın kaçarak yaşadığı çok sık görülür -ama bu üstünde pek az kafa yorulan bir olgudur. Kendisiyle karşılaşmamak için nereye gidebilir insan? Koşar, gene koşar, kaçar, umutsuzdur ve hep kendisini bulmamaya çalışır. Kendisini kendisinden kurtarmak ve benliğinin farkında olmadan hayatını düşleyebilmek için kendisini dünyaya ve yanılısamanın hayaline koyuverir. İntihar edenlerden kimbilir kaç tanesi bunu ağır gelen bir hayattan değil de kendilerinden kurtulmak için yapar! İntihar eden kendisinden sıyrılmak ister, hayatından değil; ruhundan ve bilincinden; Havari’nin kurtarılmak istediği bu sefil ölü bedeninden değil... Ve birçokları da ahlaken intihar eder, ruhlarını gürültü-patırtıda ve sefahat içinde boğmaya çabalarlar. Zihinlerini uyuşturmak ve göbeklerini şişirmek için içip sarhoş olan o zavallılar gibi...(2008: 28-29).

Bu nedenle intihar, kişinin kendisinden kaçması veya kendini kendisinden kurtarması olarak anlaşılabilir. Ancak Unamuno’dan çok daha önce bu düşünce beden sevmeklik bağlamında ele alınmıştır.

Capelle’e göre kökleri Trakya’da bulunan Orpheusçuluktan alınmış ve daha da geliştirilmiş olan beden düşmanlığı Tanrı’dan türemiş olan dünyevi bedenden ve duyular dünyasından kurtulmayı hedefler (1994a: 30). Pythagorasçı filozof Philolaos da ruhun bu dünyada zindanda olduğunu düşünmesine (Guthrie, 2011: 316) rağmen onun intihar konusundaki tavrında farklılıklar bulunur. Onun açısından intihar aşağılık bir şeydir ve bunun nedeni de insanların sahibinin insanlar olmayıp Tanrılar olduğuna dayanan gizli bir logos’a ait olmasıdır (Guthrie, 2011: 178). Philolaos’a göre bizi bu dünyaya Tanrılar koydular ve burada Tanrılar tarafından gözetiliriz. Dolayısıyla onlar buyurmadığı sürece dünyayı terk edemeyiz (Guthrie, 2011: 316). *Phaidon* eserinde Platon da Philolaos’un düşüncesine atıfta bulunur ve Tanrı’nın emri dışında insanın kendini öldürmeye hakkı olmadığını öne sürer (2015: 62c-d). İntiharın bu şekilde değerlendirilmesini Stoacı filozof Cicero da “...tapınağı her yer olan tanrı seni bedeninin bu zincirlerinden kurtarmadıkça, senin buraya gelme iznin olamaz” (2014: 229) diyerek tartışır ve bu görüşü onaylar.

Görüldüğü üzere felsefe tarihinde intihar üzerine birbirine karşıt sayılabilecek görüşler söz konusudur. Ancak genel olarak intiharın istenmeyen bir eylem olarak görülmesi gerektiğine dair düşünce baskındır. İntihar, insanın ölüm anına karar vermemesi gereken bir durumdur. Buna karşın kişinin kendi yaşamı üzerine kendisinin karar vermesi gerektiği düşüncesinden hareketle intiharın da seçilebilir olduğuna yönelik fikirler de bulunmaktadır. Bu ise ölümün bir gerçeklik olmasının yanında şuanda kendimiz için olmasını istemediğimiz bir durum olmasından ötürüdür ve bu da tam olarak bir paradoksa işaret eder.

5. Kirazın Tadı (1997) Filmindeki İntihar Sorununun Felsefî Açısından Analiz Edilmesi

Kirazın Tadı filminde yaşam içinde yapılan kısa ve belki de çok önem arz etmeyen yolculuklar öncesinde hazırlık yapılmasına rağmen ölüm yolculuğu için herhangi bir hazırlığın neden yapılmadığı sorgulanır. Bu nedenle Badii, ölmeden önce son hazırlıklarını yapmıştır ve bu dünyadan kendi isteğiyle ayrılmaya karar vermiştir. Nereye gömüleceğini seçtikten sonra üzerine toprak atacak birini bulup ona bu iş karşılığında para vermek için bir arayış içine girmiştir. Öncesinde ise Badii'nin ne türden hazırlık yaptığı, kimlerle nasıl vedalaştığı ise bilinmez. En doğru ifadeyle onun önceki yaşamında ne yaptığına yer verilmez. Buradaki amaç, yaşamdaki belirsizliğe veya sır oluşa işaret etmek ve bunu da intihar fenomenine uygulamaktır.

Badii, geleceğini görmek istemeyen bir umutsuzdur. Çünkü geleceğin kendisi de belirsizdir. İntihar, bu yönüyle, gelecekteki kendini ve benliğini askıya almak veya onu tasfiye etmek olup kimim veya gelecekte kim olacağım sorusunun cevabını şimdiden verebilmeyi amaçlamaktır. Çünkü insan zaten ölüme tahsis edilmiş değil midir? Heidegger bunu “ölüme yönelik varlık, ihtimam-göstermeklik üzerine temellenir. Fırlatılmış dünya-içinde-varolan olarak Dasein, zaten hep ölüme tevdi edilmiştir” (2008: 275) diyerek açıklar. Rollo May'e göre var olmamayı seçme kararını, diğer bir deyişle intiharı irdelemenin aynı zamanda benlik ve varlık üzerine bir tür kabullenme olduğunu ve bunun ne anlam ifade ettiğini ele almak gerekir (1997: 158). Ancak felsefi yönden intiharın neye karşılık gelebileceği kesin bir yargıyla ortaya konulamaz. Filmde Badii karakteri, bu belirsizliği yaşar.

Badii, kararsız bakışlar altında beden gücüyle çalışmayı bekleyen işçilerin toplandığı yerden geçer. Burada kazma, kürek gibi aletlerle çalışacak ve yük taşıyacak insanlar kendilerine gelecek iş tekliflerini beklemektedir. Ancak intihar edecek birinin üzerine toprak serpecek birini aramak son derece *saçma* bir durumdur. Kurgulamak gerekirse, bir kişi gelecek ve oradaki işçilerden birine intihar etmek istediğini ve üzerine toprak atacak birini aradığını söyleyecektir. Bu teklif birçok yönden sorunludur. Zira gerçek hayatta üzerine toprak atacak birini aramak dehşet verici bir varoluşsal krize işaret eder. Bu aynı zamanda uygulanması kadar düşünülmesi de büyük bir zorluğu beraberinde getiren aykırı bir bakış açısidir. Ancak filmde bu kriz paranteze alınarak işlenmektedir. Badii intiharına yardımcı olacak kişiye iki yüz bin toman para verecektir. Burada bir epokhe uygulanmış olup intihar ederken bile bir yöntemin olması gerektiği ortaya çıkar. Bu yönüyle intihar farklı bir perspektifle yorumlanır. Badii, yolculuk boyunca bu yöntemi kullanır ve yolda gördüğü kişilere bunu uygular. Dolayısıyla bu girişim hem

fenomenolojik hem varoluşsal bir yön barındırmaktadır. Badii de bu anlaşılamaz ve tuhaf teklifin farkındadır ki görüştüğü kişilerle paraya ihtiyacı olup olmadığını sorarak diyalog kurmaya çalışır ve söz konusu diyalog aynı zamanda psikolojik, sosyolojik ve dinî açıdan bir tahlile de ihtiyaç duymaktadır. Ancak temel amacımız, filmdeki intihar sorununu felsefî açıdan incelemektir.

Filmde gerçeğin üzerini örten düşüncelere karşı ayraç yöntemi kullanılır. Çünkü Kiarostami, gerçeğe bağlı bir yönetmen olarak gerçek öykülerden yola çıkar, hatta gerçeğin sinemadan önce geldiğini bile vurgular (Yeres, 2006: 16). Filmde önyargıların hüküm sürdüğü yaklaşımlardan çok gerçek yaşayışa önem verilmiştir. Bu bağlamda Husserl'in epokhe kuramı incelendiğinde dış dünyadaki gerçekliğin üzerine herhangi bir ekleme, yakıştırma vs. yapılmaması gerektiğinden yararlanarak *Kirazın Tadı*'nı analiz edebiliriz. Çünkü burada, fenomenin kendisini sunduğu gibi görünmesi sağlanırken, aynı zamanda gerçeğe ulaşmamızı engelleyen düşüncelerden kurtulmamıza da imkân tanınır. Redüksiyon sonrasında fenomen, diğer dış unsurlardan kurtarılıp açık bir şekilde kendisini ortaya koyar. Çünkü transendental fenomenoljinin temel yöntemi olan redüksiyon işleminde dış dünyaya ait bilginizin, inançlarımızın, düşüncelerimizin ayrıca alınması mümkün olmaktadır (Sacıhan, 2022: 528). Bu bağlamda Husserl, felsefenin gereksinimini *epokhe* adını verdiği yöntem ile şeylere önyargısız bakmayı ve onları bilmeyi öngörmektedir. Bu doğrultuda önyargısızlık ilkesi, her türlü hazır bilginin bir yana bırakılması (Husserl, 2003: 16) şeklinde anlaşılabilir. Zira fenomenoloji, insanların tüm yargılarını bir kenara bırakmasını şart koşar ve bu yönde bir umut barındırır (Çağlıyan, 2018: 294).

Husserl'in olgucu bilimsel ideolojilere yönelik tüm itirazlarının temelinde yatan gerekçe ne ise *Kirazın Tadı*'ndaki intihar üzerine hâkim söylemlerden kaçışın benzer bir yolda olduğunu belirtmek gerekir. Filmde intihar sorunu, a priori bir bilgi olarak karşımıza çıkar. İntihar intihardır ve sadece bu şekliyle ele alınabilir mi sorgulamasına girilir. Neden intihar denince intihar dışındaki tüm herşey devreye girer? İntihar üzerine konuşmak, intihar üzerine konuşamamaya nasıl dönüşür? Badii, filmde bunun mücadelesini verir ve intihar üzerine doğrudan konuşmayı tüm algılamalardan ve ön yargılardan kurtulmak suretiyle başarmak ister. Böylece filmde Badii'nin Husserlci askıya almayla (*epokhe*) karşısındakine yaklaştığını belirtmek mümkündür.

Badii, nedenini sorgulamadan ve önyargılı davranmadan, kim olduğunu, nereden geldiğini ve neden bu talebi ilettiğini sorulmasını istemeden kişilere yaklaşır. Askerle olan diyalogunda bu fenomenolojik tavır sergilenir. Asker, kendisini oyaladığını ve ne yapması gerektiğini neden söylemediğini sorunca Badii, işin ne olduğunu sormasını istememesini belirterek iş kavramına fenomenolojik bir yöntemle yaklaşır. İşin ne olduğunu sormadan sadece işin kendisine odaklanmasını ister. O, intihar eden birisinin üzerine toprak atılmasını sıradan veya kolay bir iş olarak görmezse de, tıpkı diğer işler gibi bunun da bir iş olduğunu savunur. Askerin daha önce çiftçilik yaptığını hatırlatarak kendisinin üzerine toprak atarken ağacın köküne atacağı bir gübre gibi görmesini ister. Badii, burada, bu işi askerin tüm diğer işler gibi görmesini isterken intihara toplumsal ve dinî açıdan bir epokhe uygular. Ancak, intihar etmiş veya ölmüş birinin üzerine

toprak atıp yaşamına olduğu gibi devam etmek kolay bir durum değildir. Bundan ötürü şaşırtıcı bir iş teklifi karşısında dehşete düşen asker fırsatını bulup arkasına bakmadan kaçar.

Badii, ilahiyatçı ile görüşürken paranteze alma yöntemini uygulamaya devam eder ve ondan kendini anlamasını ister. İlahiyatçıyı gerçek bir mü'min olarak gördüğünden bu işi en iyi yapacak kişinin kendisi olduğunu iletir. Ancak anlamak ile hissetmeyi birbirinden ayırır. Zira intihar edecek birini anlayabilirsiniz ancak onun hissettiklerini hissedemezsiniz ki hiçkimse başkasının acısını hissedemez. Bu nedenle filmde Badii'nin hangi acılardan geçip intihar etmek istediğini bilmemiz mümkün değildir. İlahiyatçı, tahmin edebileceğimiz gibi, konuyu dinî açıdan ele alır ve intiharın başta Kur'an olmak üzere tüm dinî referanslarda günah oluşunu bildirir. Bedenin bir emanet olarak verildiğini ve ona eziyet etmenin doğru olmadığını söyler. Ancak Badii, buna karşılık, kendisine nasihat edilmesini istemez. O, sadece intihar üzerinden bir sorgulama yapılması gerektiğini savunur. Burada, tam olarak, ilahiyatçıdan sözleri yerine ellerine ihtiyaç duyduğunu açıklar ve bunun dışına çıkılmamasını ister.

Badii'nin yardım talebine en çok karşılık veren ise müze çalışanı Bagherî olacaktır. Her ne kadar o, Badii'nin bakış açısını değiştirmesini ve ona iyimser olmasını tavsiye etse de en sonunda onu olduğu gibi anlamaya çalışır. Bagherî bu anlamda önyargılarından sıyrılmış bir şekilde diyalogu sürdürür ve deyiş yerindeyse fenomenolojik bir yöntem çerçevesinde hareket ederek bu tavrını sonuna kadar kullanır ve Badii'nin talebini anlamak için uğraşır. Bu, aynı zamanda, *doğal tavır alma*'dır ve Husserl'in fenomenolojik yönteminde varolan bir bakış açısıdır. *Doğal tavır alma*, içinde yaşadığım dünyanın onun hakkındaki tüm söylediklerimden, benim dışımda, bağımsız olarak var olmasıdır (Husserl, 2003: 18).

Filmde Badii'nin tavrını en iyi anlayanlardan biri olan Bagherî, intihar üzerine kökleşen yaklaşımlara rağmen doğrudan intiharın kendisine yoğunlaşmayı ve söz konusu eylemin bizatihi kendisine yönelmeyi önerir. Bu tavır, kişinin bizatihi kendi bedenini veya bir bütün olarak şahsiyetini kendisini kuşatan her şeyden kurtarmayı ve öyle görmeyi salık verir. "Herhangi bir fenomenin öz bilgisine ulaşabilmek için paranteze alma adı verilen ayıklama işlemi gerekmektedir. Burada amaç saf özlere ulaşmaktır. Bir nesnenin özüne ulaşabilmek, onun özüne ait olmayan öğeleri yok saymakla mümkün olmaktadır. Var oluş, tarih ve ideler bu işleme tabi tutulduktan sonra fenomenolojik redüksiyon başlar" (Sachan, 2022: 528). Badii'nin isteği de, aşağı yukarı, bu şekildedir. O, intihar konusuna bir tür ayıklama işlemi yapmakta ve sorunu sadece kendi içinde kalarak değerlendirmeye çaba göstermektedir. O halde bu *ayıklama işlemi* (paranteze alma) nasıl ifade edilmektedir? Bu konuda üç farklı yorum yapılmıştır: Bir yoruma göre, şeylerin kendilerine geri dönüş, teorilerden, yorumlardan ve yapılardan uzaklaşmaktır. Parantez içinde tutmamız gereken şey önyargılı fikirler, düşünce alışkanlıkları ve teorik varsayımlardır. İkinci yorumda, parantez içinde tutulması ya da gözardı edilmesi gereken şey sadece geleneksel teoriler ve önyargılar değil, aynı zamanda dünyevî nesneler ve şeylerle alışılmış doğal meşguliyetlerdir. Üçüncü yoruma göreyse, parantez içinde tutulması ve dikkate alınması gereken şey var olan dünyadır (Gür, 2021: 353).

Öyleyse Badii, intiharı üzerine bir yolculuğa çıkarken geleneksel yaklaşımlar ve katı hale gelmiş önyargıları paranteze alabilmenin mümkün olup olmadığını sorgulamaktadır.

Badii'nin intihara bakışında ve bu eylemi seçme isteyişinde bir belirsizliğin ve bunun neticesinde bir umutsuzluğun etkili olduğunu varsaymak gerekir. Bu ruhsal durum, Yeni İran Sinemasında ele alınan konuların varoluşsal öykülemelere yer verilmesiyle de ilişkilidir. Burada hayat, ölüm, aşk, ayrılık ve yoksulluğa dair temalar daha fazla öne çıkarılmıştır (Sözen, 2012: 19). Dolayısıyla son dönem İran Sinemasının öne çıkan özelliği sıkıntı ve içsel bunalımlar içeren çalışmalara yer verilmiş olmasıdır. Bunun da nedeni hiçbir zaman bilinemez olan *hiçlik* tir. Bu durum sadece sinemada değil, İran entelektüel, düşünür veya aydınlarında içsel bir sıkıntının oluşan toplumsal ve politik etmenlerle birlikte daha çok belirgin hale geldiği şeklinde yorumlanabilir. İran Sinemasına yansımış bu ruh halinin modernleşen İran'ın kültürel tercihleriyle ve buna bağlı olarak çıkmazlar içinde kalan bireylerin içinde bulunduğu durumla ilişkisi olabilir mi?

Örneğin Sadık Hidayet'in intihar etmek için uzun süre Paris'te gazlı bir otel odası aramasıyla Badii'nin intihar etmek için yaptığı yolculuk ve arayış arasında bir bağ kurulabilir mi? Badii tıpkı Hidayet gibi bir nihilist miydi ve yaşamdan alacağı bir şey kalmamış mıydı? Bu türden ayrıntıları filminden çıkarsamak doğrudan mümkün olmayabilir, ancak bunların düşünülebilir olduğunu da belirtmek gerekir. İnsan bu dünyadan kaçmak isterse, nerede ve nasıl yaşadığının bir önemi yoktur. İnsanın içini bir kerecik de olsa hiçlik duygusu sardı mı bu dünyada mutlu olmak imkânsız hale gelir ve intihar fikri oluşur. Ancak Hidayet, *Diri Gömülen* eserinde intihar üzerine görüşlerini açıklarken intiharın bazı insanlarda zaten önceden varolduğunu savunur:

Hayır, hiç kimse intihar kararına varmaz. İntihar bazılarında birlikte bulunur. Onların yaradılışında mevcuttur ve onun elinden kaçamazlar. İşte bu alın yazısının hâkimiyet gücü vardır. İnsana hükmeder. Fakat aynı zamanda bu, benim. Kendi kaderimi kendim yarattım. Şimdi artık elinden kaçamam, kendimden kaçamam (2020: 8).

Her ne kadar bazı insanların intihara daha yakın veya yatkın olduğu iddia edilse de, burada kast edilen şey ölümün içimizde var olduğudur. Çünkü ölüm dışsal değil içseldir ve bu nedenle *çıkış* (ex) olarak ifade edilir. Dolayısıyla Hidayet, intiharı ölmenin bir türü veya eşdeğeri görür. Ancak bu eşdeğerlilik gözönünde bulundurulduğunda ölüm tüm insanları kapsayan bir durumdur. Nitekim Cioran her birimizin kendi içinde intiharı taşıdığını öne sürer (2013: 40) Bu tespitler, Badii'nin intihara bakışındaki duruşa karşılık gelebilecek yönler barındırır. Onun intihara karşı tavrı kendisinde bizatihi bulunan ve onunla yaşayan bir gerçeklik gibi dursa da bu herkes için geçerli olabilecek bir durumdur ve Badii için de bu dünyada bir yaşam sürmek mümkün görünmemektedir. Hidâyet için dünya ve tüm insanlar bir rezillik içinde olup boş ve anlamsız bir şeydir. Bu nedenle uyumak ve bir daha uyanmamak kendisi için en doğru olanıdır (2020: 8). Benzer şekilde Badii'ye baktığımızda onun da bu dünyada hiçliğe bulaşmış biri olduğu fikri insanda oluşmaktadır.

İnsan kadar bu hiçlik illetine bulaşmış başka bir varlık yoktur. Hiçlik kendisini sıkıntı veya içsel bunalım olarak insanda gösterir. Bu konuda şöyle bir yoruma bakılabilir: “İnsanların sıkıntıdan dolayı yapmadıkları ne var! Sıkıntıdan öğrenim yapıyorlar, sıkıntıdan ibadet ediyorlar, sıkıntıdan birbirlerini sevip, evleniyor ve çocuk sahibi oluyorlar ve nihayet sıkıntıdan ölüyorlar...” (Svendsen, 2008: 34). Öyleyse insan sıkıntıdan ötürü mü intiharı seçer? Bu eylem, kişinin kendi bedeni üzerinde bir tasarrufu olarak görülebilir mi? İntihar ciddi bir eylem midir yoksa değil midir? “İntiharın ciddiyeti, her sene pek çok insanın bu yolla yeryüzünden ayrılıyor olması değildir. Hatta intihar uç düzeyde nevroza girmiş olanlar haricinde ender rastlanan bir olaydır” (May, 1997: 158). Ancak intihar eden kişinin patolojik bir rahatsızlığı olmasına gerek yoktur. Zira kişideki rahatsızlık patolojik olmanın ötesinde bir sorun olan umutsuzluktur ve varoluşçu felsefe tarafından ele alınır. Kierkegaard açısından bu sorun çaresi olmayan bir hastalıktır (2010: 26). Bu yönüyle intihar kültürel, ruhsal ve psikolojik bir hastalığın rahatsız edici bir belirtisi olup en gerçek anlamıyla ölüme götüren bir hastalıktır (Mjaaland, 2011: 81). Nitekim filmde Bagherî, Badii için şöyle der: “Hasta olan sizin fikirlerinizdir.” Bu yaklaşım, Schopenhauer’un intihar edenin hasta olduğu ve kendi hastalığına karşı bir çare üretmekten kaçtığı (2009: 296) şeklindeki görüşüyle örtüşür. Öyleyse Badii ölümcül bir hastalık olan umutsuzluğa mı kapılmıştır? O, intiharı düşünmekle varoluşunu anlamlandırmaya çalışmış olabilir mi veya özgürlüğünün kısıtlanmış olduğu bir durum karşısında intiharı bir çözüm olarak öngörmüş müdür?

May’e göre varoluşçu felsefe bireyin özgürlüğüne önem verir, ancak eğer bu özgürlük durumu ortadan kalkarsa intihar etmekten çekinilmez. Örneğin Sartre gibi özgürlüğü savunan varoluşçular gerekirse ölmeyi göze alarak Almanlara karşı savaşmıştır (May, 1997: 156). İntihar, bu bağlamda, önemli bir sorumluluk olan kahramanca savaşıp ölmeyi gerektirir ve bu adanmışlıkla ilişkilendirilebilir: “İntihar olaylarına başka bir örnek ise kendini belli amaçlara adanmış insanlarda görülüyor” (May, 1997: 159). Bu durumda intihar, yaşamdan ve kendisinden bir beklentisi olmayan insanın kendisini birisinin veya birilerinin uğruna feda etmesi anlamına gelir. Filmde Badii de böyle bir tavır içinde olabilir mi? Kendisini feda ederek birisi veya birilerine iyilik etmeyi istemiş olabilir mi? Filmin başından sonuna kadar Badii, intiharında kendisinde yardımcı olacak birine yardımcı olmayı teklif ederken, bir bakıma, bu düşüncesini gerçekleştirmek ister. Dolayısıyla o, ölümlük boşuna ölmeyi ve bir iz bırakmayı amaçlamıştır. Ancak Badii bir kere yapacağı iyiliği öldükten sonra bir daha yapamayacaktır. Öyleyse o, ölüme hemen teslim olarak yaşamda geride kalan sorumluluklarına yenilmiş sayılacaktır.

Dostoyevski *Ecinniler*’de Kirillov’un tanrılaşmak için intiharı seçtiğini anlatır (2014: 779-780). Camus’ya göre Kirillov bir düşüncenin sonucunda intihar etmek istediğini ve düşüncesinin bu yönde olduğunu bildirir. O, bir görüş veya bir düşünce bağlamında intiharı ele alır ve bu yönüyle onun yapmaya çalıştığı şey, tam olarak, *üstün* intihar’dır (2010: 112). Badii, bu şekilde ölümü seçerek Kirillov gibi olmayı tercih etmiş olabilir mi? Çünkü Badii, planlı ve sistematik bir intiharı seçmiştir. Bu yönüyle o, intihar etmek zorunda olan biri değil, tersine intihar etmeye inanan ve intiharı bir düşünce olarak savunan biridir. Bu bağlamda Badii, ilahiyatçıyla konuşurken intihar üzerine dinî bir tartışmaya girer ve intiharın inanca aykırı olduğunu kabullenir. Ancak o, Tanrı hakkında

çok keskin yorumda bulunmazken intiharı kendi çıkarımları doğrultusunda değerlendirerek insanın devam edemeyeceği bir anın geldiğini öne sürer. Bu konuda Badii, hem Antik Çağ filozofu Hegesias hem modern zamanın filozofu Hume ile yakın bir düşünce içindedir. Fakat Badii, bu düşüncenin ayrıntısına girmeyerek gizemli bir hal takınır ve niçin yaşama devam edemeyecek durumda olduğunu anlatmaz. Anlatsa da kimsenin anlamayacağını öne sürer. Bu yönüyle Badii, intiharı tıpkı Kirillov gibi bir düşünce olarak görür ve bunu başkasına anlatmanın zor olacağını fark eder.

Filmde son derece etkili bir karakter olan Bagherî ise aile içi mesele ya da borçlardan ötürü kişinin yaşamına son vermek isteyebileceğini vurgular. Bagherî, eğer kişi konuşmazsa kimsenin kendisine yardımcı olamayacağını söylemesine karşın Badii sessiz kalmayı tercih eder. Zira onun açısından intihar etmek için somut bir olaya gerek yoktur. İntiharı kendisi başlı başına bir eylemdir. Onun bu ruh halini ve Bagherî'nin bakış açısını doğru anlayabilmek için Kierkegaard'ın şu betimlemesine başvurabiliriz:

...sessizliği içinde debelenmekten başka bir şey yapmayan bu sessize son bir bakış atalım. Eğer sessizliğini el değmeden, her bakımdan mükemmel olarak korursa, intihar ilk riskidir. Genelde insanların doğal olarak böyle bir kapalı insanın maruz kalabileceği şey hakkında en ufak bir fikirleri yoktur; bunu öğrenselerdi şaşkına dönerlerdi. Her şeyden önce intihar tehlikesi taşıdıkları doğrudur. Aksine biri ile konuşsun, birine açılın, kesinlikle kendisinde öyle bir rahatlama, öyle bir yatışma olur ki intihar kapalılığın sonucu olmaktan çıkar (2010: 78).

Badii, susmayı tercih ederek Kierkegaard'ın suskunluk ve intihar arasındaki bağın içinde bir tavır takınır. Bagherî bu konuda hem endişelerini hem de yumuşak bir şekilde olsa ona kızgınlığını dile getirir. Oysaki Bagherî'nin Badii'yi düşüncesinden kurtaracağı umudu söz konusudur ve böyle bir beklenti oluşmaktadır. Bagherî yaşama sıkıca tutunan ve intihara karşın yaşamı överken hedonist bir coşku içindedir. Epiküros'un elindekilerle yetinerek yaşamı olumlaması (2014: 57) Bagherî'de karşılığı bulunan bir anlayıştır. Bir görüşe göre Bagherî'nin konuşması, Badii'yi ikna etmemiş olsa da bu durum tam açık değildir (Abbott, 2017: 2). Ancak şurası kesin ki Bagherî'nin söylemlerinden sonra Badii'nin bu eyleminden vazgeçeceği beklentisi güçlü bir şekilde oluşmaktadır. Nitekim müzeye koşarak onu araması, bu işten vazgeçtiğini dair bir beklentiyi oluşturur. Badii, eğer çukurda kendisini görürse belki henüz ölmemiş olabileceğini ve kendisini uyandırmak için iki taş atmasını ondan ister. Bagherî ise iki değil üç tane taş atacağını ifade ederek bu konudaki umudunu ve yaşama coşkusunu sürdürür.

Badii'nin sessiz kalması ve Bagherî'nin tüm çabasına rağmen bu tavrını sürdürmesi, İbrahim'in oğlunu kurban etme kıssasıyla bir benzerlik gösterir mi? İbrahim de Moria dağına sabahın erken saatlerinde bir yolculuk yapmıştı ve bu yolculuk esnasında büyük bir kaygıyla karşı karşıyaydı. Nitekim ona yüklenen sorumluluk nedeniyle içsel bir bunalıma yakalanmış biriydi. Çünkü insana yüklenebilecek en büyük kaygı taşımaktaydı. İbrahim, toplumsallık karşısında içinde bulunduğu paradoksal durumu anlatamamış ve susmayı tercih ederek acısını içten yaşamıştır (Kierkegaard, 2017: 41-42). İbrahim susar ki bu suskunluk bir mesajdır. Yaşam o kadar bunalıcı ve saçma ki

susmaktan başka çıkar yol olamaz. Susmak ve yaşamak, bir bakıma yaşarken ölmektir. Ölüm, fiziki olarak bu dünyadan gitmek değildir. Susarak ölmeyi de düşünmek gerekir. Bu bağlamda İbrahim kıssası *susma* üzerine bir metafordur. Badii'de de İbrahim'in yaşamış olduğu kaygıyı ve bunun ondaki yansıması olan susarak yaşamayı gözlemlemek mümkündür. Ancak ondaki kaygının somut kökeni hakkında herhangi bilgiden söz edilmez. O, içinde bulunduğu hislerinin başkasına aktarılamaz olduğunu iddia eder. Bununla sofist Gorgias'ın agnostik tavrına yakındır. Nitekim Gorgias, başkasına aktarılacak olanın olduğu gibi başkası tarafından algılanmasının mümkün olmadığını öne sürer. Gorgias'ın bu konudaki iddiası şu şekilde aktarılmıştır: "...aynı anda tek ve aynı kişi diğerleri gibi aynı şekilde algılamaz" (Capelle, 1994b: 1089). Bu bağlamda filmde intihar sorunu başkasına anlatılamayacak derecede gerçekçi ve öznel bir şekilde tartışmaya açılmıştır. Bu gerçeklikte intiharı seçen bireyin ruh halinin somut gerçekliği ve bu gerçekliğin başkası tarafından anlaşılmasının mümkün olmayışı söz konusudur. Zira Kiarostami, filmlerinde gerçek insanları oldukları gibi kaydetmeyi önemseyerek (Yeres, 2006: 21) bu konudaki tavrını belli eder. Çünkü onun filmlerinin ana unsuru gerçekliğin katıksız tasviridir (Mujeeb, 2022). Bu yönüyle onun yöntemi olaylara, kökleşmiş düşünce ve inançlara yönelik bir tür eleştiridir. Bu eleştiri, bir yöntem olarak askıya alma veya baskın düşüncelerin yok sayılması şeklinde kendini ortaya koyar.

Filmde geçen ölüm ve intihar üzerine yapılan diyaloglara yoğunlaştığımızda Badii'nin tavrı, Antik Çağ'ın filozofları Epiküros'un ve Hegesias'ın ölüme bakışıyla örtüşen yönler barındırmaktadır. Ölüme karşı kayıtsızlık veya ölümün hiçliği görüşü burada kendini göstermektedir. Bu yönüyle ele alındığında Badii, hayatta iken ölümün kendisi için bir anlam ifade etmediğini düşünür gibidir. Ondaki sorun bir belirsizliğin içinde olduğunun farkında olmasıdır. Filmde bu belirsizliğin kökeni veya kökenleri hakkında somut herhangi bir kanıtı yer verilmemesine rağmen Badii'nin ölümü ve dolayısıyla intiharı savunduğu da bir gerçektir. Nitekim ısrarla yaşamın olumsuz şartlarında kişinin yaşamını durdurması gerektiğini akıl yürütmelerle ortaya koymaya çalışır.

Filmin hikâyesinde görülen odur ki Badii, ölümü gayet normal bir eylem olarak görmektedir. Nitekim Heidegger'in ifadesiyle can vermek dünya içinde varolmaklığı kaybetmek olsa da, bu aynı zamanda, dünyadan göç etmek anlamına gelir (2008: 253). Öyleyse ölmek bir bakıma bir yerden başka bir yere göç etmektir. Ölmeyi erken seçmek sıradan bir göç olarak görülebilir mi? Ölümü beklemek mi gerekir yoksa seçmek mi gerekir? Ölme eyleminin diğer eylemlerden ne farkı vardır? Eylemlerimizi seçmiyor muyuz? Seçemediğimiz eylemlerimiz olduğunda bu kendi gücü yetememek olarak anlaşılır ve bir dahaki sefere daha iyisini yapmak için bekleriz. Ancak ölümün bir dahaki seferi yoktur ve bir kere ölürüz. Dolayısıyla bu bir kerelik gerçekleşecek olan ölümü seçmek kişiye verilen bir hak olabilir mi? Badii, bu soruların peşinden giden bir karakter olup Heidegger'in ölümü bir göç olarak görmesine yakın bir anlayışla hareket etmektedir.

Badii bir kaderci midir, yoksa buna karşı çıkarak ölümünü seçme özgürlüğünü savunan biri midir? Başka bir deyişle ölümün en belirgin kader olduğu konusunda bir tavır içinde

midir? Aslında, intihar bir bakıma ölümü kabullenmektir. O, bir insanın yaşamına son vermesinin insanın karşı karşıya kaldığı mecburi bir durum karşısında bir tercih olduğunu savunur ve “Allah belki de bizi zorla yaşamaya mecbur etmeyeceğinden çok yücedir” der. Bu bağlamda Badii’nin bakış açısı Stoacı felsefeye karşılık gelir. Daha önce de ifade edildiği gibi Stoacı felsefede yaşam kadar ölüm de anlamlı bir eylemdir. Çünkü yaşamak da ölüm de karışmış iki gerçekliktir. Bu şekliyle her şey içiçe geçmiş bir vaziyette olup dünya, doğa ve insan birbirine karışmıştır. Çünkü yaşamda “herşey birbiriyle kaynaşmış, herşey birlikte, herşey, varlık gereği bu böyle, canlıyla cansız, insanla toprak, havayla ateş, ölümle yaşam” (Uygur, 1993: 17). Bu konuda Unamuno’nun “Stoacılığın etkin olduğu dönemde intiharın normal sayıldığı ve bu doğrultuda Stoacılıkta ruhların dondurulmasından söz edilir” (2008: 67) deyişiyle yapmış olduğu Stoa felsefesi analizi, Badii’nin içinde bulunduğu durumu anlamamıza yardımcı olabilir. Badii, tıpkı Stoacılar gibi kötülüğe bulaşmak istemediği için mi ölümü tercih etmiştir? Stoacılar erdemli bir yaşam sürmenin imkânsız olduğu durumlarda intiharın bir çözüm olabileceğini iddia eder ve bunun cesurca bir girişim olduğunu savunurlar. Buna karşın intihar eden kişiyi yaşamdan kaçan bir korkak ve öfkesi sona ermiş biri olarak değerlendirmek mümkün müdür? “Nefret etme ve öfke duyma birey açısından ruhsal intiharı önlemenin tek yoludur. Kişinin onurunu kaybetmemesine, kimliğinden utanç duymamasına ve özgürlüğünü ele geçirenlere karşı *beni ele geçirdiniz ama bu sizden nefret etmeme engel olamıyor* diyebilmesine olanak tanır” (May, 1997: 141.)

Filmde her ne kadar toplumsal ve dinî açıdan intihar istenmeyen bir eylem olduğu öne sürülse de Stoacı Marcus Aurelius gibi düşünen Badii, tam olarak, şöyle der:

İntiharın, en büyük günahlardan biri olduğunu biliyorum. Fakat mutsuz olmak da büyük bir günah. Mutsuzken başka insanları incitirsiniz. Bu da günah değil mi? Başkalarını incittiğinizde bu bir günah değil midir? Aileni incitiyorsun, arkadaşlarını... Kendini incitiyorsun. Bu bir günah değil mi? Eğer seni incitirsem bu bir günah değildir. Fakat kendimi öldürürsem, öyle midir?

Öyleyse Badii, intiharın bir günah olarak görülmesi ve şiddetle karşı çıkılmasıyla diğer günahlar arasında bir mukayesede bulunur. İntihar ise bu günahların tümünün gerçekleşmesini engelleyecek bir günahdır.

İntihar, birçok açıdan ret edilmesi tavsiye edilen ama hemen hemen herkesin en az bir kere de olsa düşündüğü bir durumdur. O halde intihar, neden kabul edilmesi uygun görülmeyen bir eylemdir? Bu konuda Schopenhauer’a göre felsefi, dinî ve etik öğretilerin intihara karşı olmasının temel nedeni bireyde oluşan sorunun çözüm yollarının ret edilmesi veya çözümün askıya alınmasıyla ilişkilidir (2009: 296). Şüphesiz kişinin intihardan önce mutlu olduğu zamanları olmuştur ve bu enerjiyle karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmiştir. Ancak bu neden tekrarlanmaz? Genel kanıya göre intihar bu açıdan kaçınılması gereken bir kötülüktür. Çünkü insanın mutlaka tutunacağı bir şey (dinî inanç, felsefi görüş, dünyada sevdiği bir nesne) vardır. Badii’nin de, herkes gibi, geçmişte mutlu olduğu günleri olmuştur. Birlikte vakit geçirdiği arkadaşlarıyla eğlendiğini söylemek mümkündür. Askerle yapılan yolculukta kendisinin askerlik yaptığı zamanlardan söz etmesi buna örnektir. Ancak tüm bunların yerine onda

umutsuzluk gözlenmekte ve yaşamın sonlandırılması fikri en üst seviyede tutulmakta ve buna kendini inandırmış kararlı bir ruh hali bulunmaktadır.

Camus'nün yaşama ve intihar sorunu üzerine yaptığı analizlerine bakıldığında Badii'nin de mutsuz ve uyumsuz bir karakter olduğu ve *saçma* nedenlerden ötürü yaşamına devam etmek istemediği düşünülebilir. İnsan bir kere mutsuzluk çukuruna düştüyse bundan kurtulması kolay değildir ve kaçış en uygun yoldur. Badii de kaçmaktadır ve bu dünyayı terk etme isteği kararlı bir şekilde onda kök salmıştır. Eğer kişi mutsuz ise içdaralması yaşayacaktır ve bundan uzaklaşması gerekir ve eğer uzaklaştığı her yerde bu durum devam ediyorsa yine uzaklaşması gerekir ve eğer gidecek başka bir yer kalmamış ise yapılacak olan bu dünyayı tümüyle terk etmektir. Sartre'ın bu konudaki tespitine bakılırsa intiharın içdaralmasını sona erdireceği (2011: 83) beklentisi söz konusudur. Çünkü intihar etmeyi düşünen kişi için dünya bir korku objesine dönüşmüştür. Bu durumda Badii de intihar etmeyi seçen bir korkak mıdır? Bu yaşamın içinde olmayı ret ederek korkuya yenilmiş biri midir?

Filmde Badii'nin neden ölmek istediği konusunda her ne kadar açık bir bilgiye ulaşamazsak da onun kendini veya bedenini sevmediğini düşünmek gerekir. Bu ise sadece bedene yönelik olmayıp, aynı zamanda, düşüncelerinin çürümüşlüğüne karşı bir durumdur. İntihar konusuna düşüncesine yer verdiğimiz Unamuno'nun kişinin kendinden kaçması bağlamında intiharı analiz etmesi Badii için uygun bir tasviri içermektedir. Badii'de de böyle bir ruh hali olmuş olabilir mi? Kendi bedeniyle barışık olmadığı ve yaşamayı hak etmediği düşüncesi, onu kendi bedeni ve en nihayetinde bu dünyayı terk etmesine karar vermesine neden olmuş mudur? Zira beden her türlü kötülüğe ve bozulmaya açıktır. Bedene sahip olmasıyla insanın ruhunda da bozulmalar meydana gelir.

Bedenin ruhu hapsettiğine dair düşünce, eski çağlarda Orpeusçu, Pythagorasçı, Kinik ve Yeni-Platoncu felsefeye karşılık gelir ve buna göre bedenın iştahı ve yaşamı devam ettirme için gösterdiği aşırılıklar olumsuzlanmıştır. Ancak Sinema, bedeni ortaya koyarak yapılan bir sanattır. Deleuze açısından "sinema zihinle, düşünceyle olan bağlarını (artık bedenın aracılığıyla değil) bedenle kurar" (2021: 231). Neticede, söz konusu olan bir bedenın üzerine toprak atmadır. Bedenın üzerine toprak atmak, aynı zamanda bir düşüncenin de üzerini örtmek demektir. Ancak felsefî yönden ele alındığında bedende yaşadığımız sürece arınmamız mümkün olmayacaktır. Sinemada ise bu durum, tersine çevrilmiştir. Beden olmaksızın sinema mümkün olmayacaktır. Sinemada "gündelik tavır, önceyi ve sonrayı, yani zamanı bedene koyandır" (Deleuze, 2021: 231). Bu yönüyle beden üzerine yüklenen ağır bir yük söz konusudur. Bu durumda şunu sorgulamak gerekir: İntihar bedene mi yöneliktir yoksa düşünceye mi? Bedenın bitmeyen iştahını sonlandırmak için yapılan bir eylem midir? Badii'nin böyle bir iştaha sahip olduğunu söylemek mümkün müdür? Badii düşüncelerini mi yoksa bedenini mi ortadan kaldırmak istemektedir? Afgan ilahiyatçıyla olan diyalogunda "kendimi bu hayattan kurtarmaya karar verdim" diyerek bedenden ve maddi dünyadan kurtulma isteğini onaylar. Bu düşüncesi, aynı zamanda, kendi üzerine bir tür dönüşü gerçekleştiren öz öldürmedir veya özünü ortadan kaldırmadır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Filmde intihar destekleyici bir tavır içinde mi sunulmakta mıdır yoksa sadece bu konuya bir ayna mı tutulmaktadır? Bunu anlamak zor olmakla birlikte filmde intiharın sadece bir vaka üzerinden ele alındığını ve intihar ile ilgili bir görüş öne sürülmediğini belirtmek gerekir. Bunun yanında filmde ölüm üzerine bakışın sorgulandığı açık olmakla birlikte intihar ve ölüm arasındaki bağ da ele alınmıştır. O halde, ölmek ve intihar etmek arasında bir ayırımın olup olmadığı sorgulanmıştır. Bunun yanında ölüm olmasaydı intihar veya intihar fikrinin oluşup oluşmadığı da tartışılmıştır. Buradan hareketle ölüm felsefi, dinî ve kültürel bir gerçeklik olarak ele alınırken intihar da bu bağlamda değerlendirilmiştir. İntiharın kutsal olan özgürlüğe karşı bir saldırı olup olmadığı veya dinî açıdan uygun olup olmadığı analiz edilmiştir. Çünkü özgürlük insanın omuzlarındaki en büyük değerdir ve insandan başka bir varlıkta bulunmayandır. O halde insanın neden bu kadar değerli olan bir şeyi ret ederek ölümü seçtiği hususu önemli bulunmuştur. Bu konuda Sartre'ın intiharın da bir tür seçim olduğunu ifade etmesi (2011: 603) Badii'nin tercihiyle yakından ilişkilidir. Zira insanın bunca paradoks ve problemle sonuna kadar savaşmasının mümkün olmadığını ve intiharın bir çözüm olarak seçilmesi gerektiği görüşü öne çıkarılmıştır.

Her ölüm doğal bir ölüm değildir ve her insan, bir nedenden ötürü, ölecektir. İntihar da bu nedenlerden biridir ve kişinin kendi öz seçimidir. Dolayısıyla film, toplumda hemen hemen herkesin olumsuz olarak gördüğü intihar üzerine bir tartışma ve buradan hareketle bir sonuca ulaşabilme amacı içindedir. Bu doğrultuda intihar sorunu çarpıcı ve cesur bir şekilde tartışılmıştır. Badii intihar edecektir ama kendisine yirmi kürek toprak atacak birini ikna etmek ister. Bunun için kiraz ağacının altında kazdığı bir çukura gömülmek istemektedir. Ancak intihar etmiş birinin üzerine defin işlemi esnasında zaten toprak atılmayacak mıdır? Badii neden bunu görmezden gelir veya neden herkesin bir arada olduğu bir mezarlığa uygun bir merasimle gömülmek istemez? Şüphesiz bunların hepsi kişinin kendi ölümü ve sonrasındaki işlemleri seçme özgürlüğüne sahip olması gerektiği savunuyla ilişkilidir.

Film için seçilen mekânlar, kişiler, eşyalar tam olarak gerçek yaşamda ne ise öyle olmasına özen gösterilmiş olmasının yanında filmde ölüm ve yaşam diyalektiğine dikkat çekilmiştir. Dolambaçlı yollardan geçen veya dönen arabanın ortaya çıkmasından önce mekâna odaklanılmıştır. Araba birden tepelerin arasında uzanan yolda belirir ve aniden başka bir tepenin ardına saklanır. Bu çekim hem gündüz hem gece yapılarak yaşamdaki karşıtlıklar anlatılmak istenmiştir. Gündüz çekilen kısım yaşamı, gece çekilen kısım ise ölümü anlatır. Çünkü gece çekilen görüntü son gecedir ve aynı zamanda ölümdür. Bunun yanında arabanın tepelerin arasında kaybolup ortaya çıkması, yaşamdaki ani değişim veya dönüşümlere dikkat çekilmesi için uygulanan bir metafordur. Filmin sonunda Badii, şehrin titrek ışıklarına son bir kere bakar. Bu tepeden şehre bakan son bir ölümcül bakıştır.

Badii'nin yapmış olduğu yolculuk, yaşamın içinde geçen kesitler barındırmaktadır. Onun yolda karşılaştığı üç kişi üzerinden dile getirilemeyen dile getirmeye çalışmış

olduğunu belirtmek gerekir. Her biri sosyo-ekonomik nedenlerin ve bireysel sorunların içinde varolma çabası içinde olan bu üç kişiye Badii sorular sormakta ve onlardan gelen cevaplardan yola çıkarak bir karar vermeye çalışmaktadır. Bu yaşam trajik bir deneyim sahasıdır ve bu durum üç karakterde de kendini belli etmektedir. Askerin kardeşlerinden uzak kalması veya uzaklaş(tırıl)ması, ilahiyat öğrencisinin inşaat işlerinde çalış(tırıl)ması, tahnitçi Bagheri'nin hasta olan çocuğuyla imtihanı... Hepsi de içine çekilmiş dünyalarda yaşamaktadır ki Badii'nin neden bu dünyayı terk etmek istediğini de anlatır. Bu nedenle yaşam taşıdığı sayısı ölçsüzlük ve haksızlıklardan ötürü daha fazla tahammül edilemez olandır.

Filmde intihar, düşünce olarak kişinin yapmasının uygun olmadığı görüşü hem asker hem ilahiyatçı hem de tahnitçi tarafından dile getirilir. Bu üç kişi üç görüş bildirir: Asker bu işin tehlikesine dikkat çeker ve böyle bir şeye bulaşmak istemez. Birinin kendini öldürmesini bir cinayet olarak değerlendirir ve yapılan teklif karşısında dehşete düşer. Bu dehşet anı hem şaşkınlığa hem absürt bir duruma karşılık gelir. İlahiyatçı ise kendini öldürmenin dinî referanslar doğrultusunda kesinlikle yapılmaması gerektiğini bildirir. Kendisinin de içinde bulunduğu olumsuz koşullara rağmen yaşama tutunduğunu ifade eder. Tahnitçi ise yaşamın coşkusundan, dutların sululuğundan ve yapılması gereken çok şey olduğunda söz ederek intiharı onaylamaz. O halde intiharı tüm bu değerlendirmelerden ayrı bir şekilde değerlendirmek mümkün müdür? Filmde salt intihardan söz edilmemiş olup bir kültürde aykırı görünen bir şeyin tartışılmaya açıldığı görülmektedir.

Her ne kadar intihar krizi sadece tıbbi-fiziksel bir sorunun yanında ruhsal ve sosyal boyutları da içeren kapsamlı bir konu olarak değerlendirilse de (Nurdiyanto & Subandi, 2021: 253) Badii'nin söz konusu sosyal boyuta karşı bir parantez açtığını belirtmek gerekir. Öyleyse *Kirazın Tadı*'nda intihar konusu Husserlci fenomenolojik bir bakış açısıyla incelenebilir olduğu ortaya çıkmaktadır. İntihar etmiş birisinin vasiyeti diğer tüm işler gibi yapılması gereken bir iştir. Burada ölüm sonrası gerçek bir durum ile karşı karşıyayız ve bu, tüm ön kabullerden sıyrılmış bir şekilde analiz edilmektedir. İntihar eden birinin işlemlerini yapan bir hekim veya bir din görevlisinin bu tercihi sorgulamadığı ve görevini yaptığını düşündüğümüzde, Badii'nin tavrını anlayabilmek mümkün olacaktır.

Film ekibinin filmin sonunda gerçek bir çekim yaparak, aslında, film boyunca bir epokhe uygulandığını ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Öyleyse bir sinema filminin bizatihi kendisi bir tür *paranteze alma*'dır. Konuşan ve birbiriyle şakalaşan askerler, filmde koşan askerlerdir. Manzara aynıdır, şehrin uzaktan silüeti görünmektedir ve yaşam devam etmektedir. Böylelikle sinema yaşam içinde hem kurgusal hem gerçekliğe dayanır. Bu ise bakış açısıyla ilgili bir durumdur. Her sinema aslında bir düşünceye dayalıdır ve en nihayetinde söz konusu düşünceyi aktarmak ister.

Badii çukuruna girdiğine göre uyku haplarını içmiş olmalıdır ve uzak bir yolculuğa çıkacaktır. Gök gürlemesiyle birlikte yağmur damlaları onun alınına, kısacası en yakınına düşer. Damla yüzüne düşünce yakın bir çekimle onun ne düşündüğü anlamaya çalışmamız istenir. Üzerine toprak beklerken damlalar düşer. Burada toprak ve su

üzerinden felsefî bir görüş ortaya konulmaktadır. İnsan toprağın içindedir ve onu besleyecek olan ise bir su damlasıdır. Öte yandan Bagherî'nin gelip gelmediğini merak etmemize rağmen filmde buna yer verilmez. Ancak onun gelip görevini yaptığına dair güçlü bir inanç oluşur. Çünkü Bagherî'nin sorunun kendisini ve kaynağını paranteze alarak hareket ettiği ve insanın seçimine değer verdiği anlaşılmaktadır. Hatta insanın neyi ve nasıl seçtiğine bakmaksızın sadece bir seçim yapmış olduğuna dikkat ettiğini ve buna saygı duyduğunu belirtmemiz gerekir.

KAYNAKÇA

- Abbott, M. (2017). *Abbas Kiarostami And Film-Philosophy*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Adler, A. (2000). *Yaşama Sanatı*, (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Arslan, A. (2010). *İlkçağ Felsefe Tarihi 5 Plotinus, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hristiyan Felsefesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aurelius, A. (2012). *Düşünceler*. (Ş. Karadeniz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Camus, A. (2010). *Sisifos Söyleni*. (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Capelle, W. (1994a). *Sokrates'ten Önce Felsefe (Fragmanlar-Doksograflar-I)*. (O. Özügül, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi,
- Capelle, W. (1994b). *Sokrates'ten Önce Felsefe (Fragmanlar-Doksograflar-II)*. (O. Özügül, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Cicero. (2014). *Devlet Üzerine*. (C. C. Çevik, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cioran, E. M. (2013). *Çürümenin Kitabı*. (H. Bayri, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cioran, E. M. (2001). *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Çağlıyan, Çağdaş E. (2018). "Ortak Bir Anlam Zemini Kurmaya Yönelik Bir Çaba Olarak Edmund Husserl'in Fenomenolojik Yöntemi", *Kaygı*, (31), 279-298.
- Deleuze, G. (2021). *Sinema II: Zaman İmge*. (B. Yalın & E. Koyuncu, Çev.). İstanbul: Norgunk Yayınları.

Dostoyevski, F. M. (2014). *Ecinniler*. (M. Beyhan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Epiküros. (2014). *Özdeyişler Mektuplar ve Aforizmalar*. (G. Renas, Çev.). İstanbul: Arya Yayıncılık.

Guthrie, W. K. C. (2011). *Yunan Felsefesi Tarihi-I Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*. (E. Akça, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Gür, A. (2021). "Husserl Fenomenolojisinde Köprüler Kurmak", *Kaygı*, 20(1): 346-367. <https://doi.org/10.20981/kaygi.894362>

Heidegger, M. (2008). *Varlık ve Zaman*. (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Hidâyet, S. (2020). *Diri Gömülen*. (M. Kanar, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hume, D. (2010). İntihar Üzerine. (D. B. Kılınç, Çev.). *Felsefe Yazın Dergisi* 6/15, 47-50.

Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. (H. Tepe, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Jones, W. T. (2006). *Klasik Düşünce: Batı Felsefesi Tarihi*. (H. Ünler, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Kant, I. (2002). *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çev.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kenny, A. (2017). *Batı Felsefesinin Yeni Tarihi Antik Felsefe* (S. Uslu, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

Kiarostami, A. (1997). (Yöneten). *Ta'm-e Gılās* [Sinema Filmi].

Kierkegaard, S. (2017). *Korku ve Titreme*. (N. Beier, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Kierkegaard, S. (2010). *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. (M. M. Yakupoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Lampe, K. (2014). *The Birth Of Hedonism: The Cyrenaic Philosophers and Pleasure As A Way Of Life*. New Jersey: Princeton University Press.

May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan*. (A. Karpat, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Mjaaland, M. T. (2011). Suicide and Despair. In *Kierkegaard and Death* (Ed. P. Stokes and A. Buben): 81-100. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Mujeeb, I. (2022). Film Review: 'Taste Of Cherry' Engulfs You Into The Absurdity Of Suicide, <https://thecompanion.in/film-review-taste-of-cherry-engulfs-you-into-the-absurdity-of-suicide>

Neiman, S. (2006). *Modem Düşüncede Kötülük- Alternatif Bir Felsefe Tarihi*. (A. Sargüney, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nurdiyanto, F. A. & Subandi, S. (2021). I'm Not Alone: A Phenomenological Study Of Psychological Help Sources İn Suicide Crisis, *Gadjah Mada Journal of Psychology*, 7/2, 245-258, <https://jurnal.ugm.ac.id/gamajop/article/view/67687>

Platon. (2015). *Phaidon*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Plotinus. (1916). *The Enneads*. (S. MacKenna, Trans.). London: Faber and Faber Press.

Rosenbaum, J. (2018). Abbas Kiarostami. In *Abbas Kiarostami* ed. Mehrnaz Saeed-Vafa & Jonathan Rosenbaum. Urbana: University of Illinois Press.

Özçınar, M. (2014). Bir Düşünme Alanı Olarak Sinema. *Özne Dergisi*, 11(20): 7-20.

Santas, C. (2000). Concepts of Suicide In Kiarostami's *Taste Of Cherry*, (9) <https://www.sensesofcinema.com/2000/abbas-kiarostami-9/taste/>

Sartre, J. P. (1985). *Gizli Oturum*. (B. Onaran, Çev.). İstanbul: De Yayınları.

Sartre, J. P. (2011). *Varlık ve Hiçlik (Fenomenolojik Ontoloji Denemesi)*. (T. İlğaz ve G. Ç. Eksen, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Schopenhauer, A. (2009). *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*. (L. Özşar, Çev.). Bursa: Biblos Yayınları.

Svendsen, L. Fr. H. (2008). *Sıkıntının Felsefesi*. (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sözen, M. (2012). İran Yeni Dalga Sinemasında Varoluşsal Temalar ve Yönelimler. *Selçuk İletişim*, 7(3), 218-233. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19025/200571>

Uğurlu, E. G. (2019). Göstergebilimsel Analizle *Kirazın Tadı*'nı Anlamaya Çalışmak, *Social Sciences Research Journal*, 8(1), 176-188.
<https://drive.google.com/file/d/16Jbw7S1uwDDjXofGZL7Scig2Hjo7WW2/view?pli=1>

Unamuno, M. (2008). *Günlükler*. (A. B. Zeybek, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Uygur, N. (1993). *Yaşama Felsefesi Denemeler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A. Cevizci, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Yeres, A. (2006). *Bir Abbas Kiyarostemi Klasığı, Kirazın Tadı, Ta'm-E Gılas Çekim Senaryosu*. İstanbul: Es Yayınları.

Zeller, E. (2008). *Grek Felsefesi Tarihi*. (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.